

in de tijd gevan- gen

FILOSOFISCH
EN
PSYCHOLOGISCH ONDERZOEK
ROND DE TIJD

EINDHOVEN
SEPTEMBER 2003

de tijden zijn niet leeg. Zij
werken in de psyche van de mens
wonderlijke dingen uit.

Augustinus

*ik droomde dat ik langzaam leefde . . .
langzamer dan de oudste steen.
Het was verschrikkelijk. . .
M, Vasalis, uit: Parken en Woestijnen*

de mens, een grensgeval?

De mens is een grensgeval, in velerlei opzichten. Hij behoort tot de natuur is er deel van, maar toch ook weer niet. Hij kan de natuur veranderen en beïnvloeden.

De mens staat in de tijd, leeft in de tijd en draagt het verleden als even zovele jaarkringen met zich mee. Maar hij probeert ook aan de tijd te ontsnappen door zijn creativiteit, zijn herinneringen, dromen, verwachtingen, verlangens, begeerten en utopieën. Daarmee plaatst hij zichzelf buiten of boven de tijd.

De tijdsgrenzen, hoe dominant ze ook mogen zijn, kunnen gepasseerd worden. Maar waar blijft de tijd, waar blijf ik zelf? De tijd roept veel vragen op naar de zin van dit leven. De tijd biedt perspectief en uitzicht, maar de tijd brengt ons ook tot moedeloosheid, angst en de dood.

In deze cursus gaan we op zoek naar de tijd en maken hierbij gebruik van psychologische en filosofische gegevens.

Wat haalt de tijd met de mens uit en haalt de mens de tijd in?

In zes hoofdstukken wordt de problematiek van de tijd aan de orde gesteld. Of we dit allemaal binnen een tijdsbestek van 10 colleges zullen halen? De tijd zal het ons leren.

De cursus wordt ondersteund door een website, waar je gedurende de cursus interactief met elkaar bezig kunt zijn. Je kunt een discussie beginnen, of zo maar een gedachte lanceren.

Tevens zullen er ook aanvullingen na ieder college geplaatst worden, indien mogelijk. De site kun je vinden op <http://home.deds.nl/~zin>. Let er goed op dat je ~ ook intypt.

Fred Eijkman
september 2003

*Wat doe je met me, Tijd, dat vrijwel nimmer
ik het uur pluk, maar steeds naar schimmen jaag
de toekomst in of uit, in een vertwijfeld pogen
te zeggen ik bestond, besta, ik zal bestaan?*

Hans Warren, de Tijd

INDEX

1. verschillende tijden	5
gevangen door de tijd	6
tijd en wereldbeeld	7
tijd, een kwestie van taal	9
verschillende soorten tijd	11
2. met de tijd meegaan?	15
psychologie van de tijd	
- ontsnapt aan de tijd?	16
- basale tijdaspecten	17
- heden, verleden, toekomst	18
- psychologische tijd en klokjetijd	21
- betekenis van de psychologische tijd	21
- tijdsbeleving	24
- relatie persoonlijke tijd en klokjetijd	25
- relatie mens-tijd	27
- psychopathologie van de tijd	28
- normatieve opvatting omtrent tijd	30
- een gaatje in de tijd?	31
3. de tijd staat niet stil	32
filosofie van de tijd	
- tijd is beweging?	33
- 2 opvattingen over tijd	34
* tijd is subjectief	34
* tijd is objectief	35
- het nu als scharnier van de tijd	37
- gebeurtenissen bestaan al	37
- twee aspecten van het nu	39
- tijd is geen begrip	40
- 3 werkelijkheidsbeelden	41
* een wereld van dingen	41
* een wereld van feiten	41
* een wereld van gebeurtenissen	42
- de tijd en de dingen	42
- de tijd en de feiten	45
- tijdsvisies	47
* Augustinus	47
* Bergson	54
* Whitehead	54
* fenomenologische visie:	
direct geleefde ervaring van de tijd	56
* fysicistische visie: productieve tijd	58
* metafysische visie: eschatologische tijd	60
* tijd als chaos	63
* tijd als muziek	66

4. grenzen aan de tijd	69
- begin van de tijd	70
- Big Bang en de schepping	70
- God in een tijdloze wereld	75
- einde van de tijd	77
- einde van de wereld	79
- apocalyptiek	84
- schrikwekkende visioenen	
- kenmerken van een apocalyptisch gevoel	87
- christendom en apocalyptiek	88
- het laatste oordeel	90
5. de mens, een grensgeval	93
- de mens tussen begin en einde	93
besef van eindigheid: door de tijd ingehaald	98
eindigheid als begrenzing in de ruimte	100
onze lichamelijkheid: bron van tijdelijkheid	100
filosofie van de radicale eindigheid	101
filosofische troost omtrent de eindigheid	104
Magere Hein	109
- de oneindigheid	111
zoeken naar onsterfelijkheid	111
archeologische materiaal	111
onsterfelijkheid en religie	114
visies op onsterfelijkheid (schema)	117
- transcenderen van de tijd	121
6. mythische tijd	124
- tijd als een godheid	126
- iconografie van de tijd	130
- scheppingsverhalen van de tijd	132